

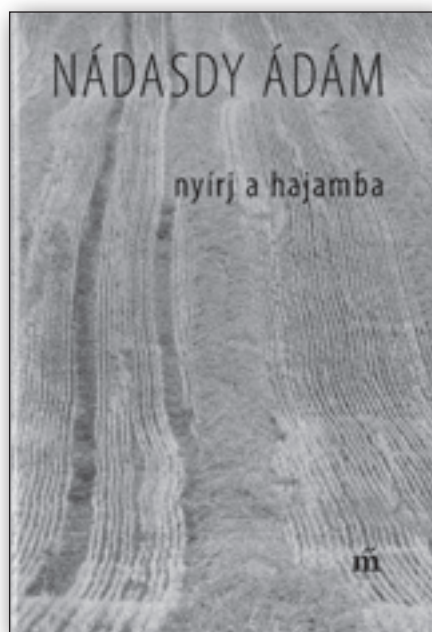
NEM JÓ EZ, HOGY SOKAT NEVETEK

Nádasdy Ádám: *Nyírj a hajamba*
Magvető, 2017

Titokzatosan érzelmes, ironikusan távolságtartó – Nádasdy legújabb verseskötetének olvasása után ezen gondolkodtam el leginkább. Nem mintha korábbi köteteiről nem mondhatnám el ugyanezt. Az idők azonban változnak, a legújabb kortárs trendek háttérben egy érett költő régebről hozott vonásai élesebb kontúrral rajzolódhatnak ki, és talán közelebb kerülhetünk annak megítéléséhez, hogy lírai profiljából az ifjabb generációk számára vajon mi számíthat irányadó értékek, és mi nem.

A Magvető gondozásában a szerző hetvenedik születésnapjára megjelent kötet negyvenkét verset tartalmaz az utóbbi hét év terméséből, vagyis a *Verejték van a szobronkon* 2009-es megjelenése óta írottakból. Belekerült néhány alkalmi, könnyebb fajsúlyú, de vélhetőleg a szélesebb publikum számára könnyen emészthető költemény is (pl. *Gondolatok a színházban*, *Kell az öreg*) – talán a kötet vaskosítása érdekében. Tematikájában az előző könyvekhez hasonlóan a szerelem-párkapcsolat-gyerekkorvallás-hazaszeretet-művészet-elmúlás élményköreit járja be, azzal a kitételrel, hogy az elmúlás-émlékezés ez esetben egy picit jobban rányomja bélyegét. Sőt, a kötet végéhez érve az volt a benyomásom, mintha egyenesen egy létösszegző ciklust olvastam volna.

Nádasdy költészetének egyik jól ismert (és véleményem szerint egyértelműen posztmodern) vonása az, hogy benne a vallomásos, alanyi megszólalás és az érzelmek távolságtartó objektíválása nem zárja ki egymást, hanem szimultán módon van jelen, pontosabban játszik össze. A két egyenrangú pólus játéka pedig lehetetlenné teszi, hogy a vers valamilyen stabil és megnyugtató központ viszonylatában kényelmesedjen el. A banálisan hétköznapi

élet részleteiből merítő képvilág valahogy mindig gáncsot vet az alanyi megszólalások patetikus lendületének. „Kérlek, gyere vissza. Tenyerelj / a napomba, szükség, hogy igazodjak.” – így indul például a kötet címet adó *Nyírj a hajamba*, csak hogy néhány sorral lejjebb mindezt ki lehetesen siklatni például a következővel: „Rontsd el a szűnyoghálós terveket, / melyeket ablakomba applikálok.” Ebben a technikában nyilván az ironiának is szerepe van, de erről majd később, külön paragrafusban. Hasonló játszódik le a *Gondolatok a színházban* egyik már-már didaktikus pillanatában: „Aki marad, majd más szépet csinál,

/ kíváncsiság övezze, s ne harag; / az elmenők szaga itt marad úgysis, / mint menzán szívós kelkáposztaszag.” Ez persze visszafelé is működik. Ha a tárgyi leírások egy kicsit túlmerevíténék a szöveget, hirtelen alássa az egészet valami nagyon személyes: „Színes halak, megrázó buborékok, / és kellemetlen, sűrű oxigén. / Testvéreim, lenn vagytok még? Bezártuk / az óvóhelyet?...” (*Hínáros arkok*) Mivel erre az ellentételezős technikára már rámutatott a kritika Nádasdy korábbi kötetei kapcsán is, talán itt nem szükséges tovább fejtegetni.

Ami most érdekesebbnek tűnt, az a szövegek titokzatosága. Nádasdy egészen radikálisan tud bánni a kihagyás eszközével, még ha e képességét nem is mindig hagyja kibontakozni. Amikor azonban igen, olyan félhomályos ösvényre vezeti az olvasót, ahol szinte csak az elfojtott információk során felgyülemelő érzelmi feszültség marad az egyetlen támpont a vers befogadásához. Az olvasó persze felfoghatja kódolt üzenetként is a szöveget, megpróbálva úgymond megfejteni. Ez néha működik is. De vajon fojtogatóbb-e például az *Görnyedten kifelé*, ha kibontjuk az elliptikus csomagolásból, és feltételezzük mögötte a Katolikus Egyház teljes tehetetlenségét abban, hogy egy hívő homoszexuális embernek lelki segítséget nyújtson? Nem biztos. Van, hogy a szerző nem is ad egyértelmű kulcsot az ilyen titkok kinyitogatásához. A *Gyáva gyerek* esetében például nem tudjuk, pontosan kik részéről és miért érte agresszió a gyereket. Akit kiskorában zaklatás ért az őt kigúnyoló kortárs csoport irányából, annak talán ez utóbbi villan be. Akit meg nem, annak más. És ez így van rendjén. Ebben az értelemben teljesen az olvasóra van bízva, hogy mire asszociál az olyan mesterien elliptikus, álomszerűen ugráló költemények esetében, mint pl. a *Hínáros arkok* vagy a *Kerek, forró sziget*. A nyugtalan, rövid beszédszakaszokra szaggatott textus, gyakori és hirtelen képi ugrások mentén akár a végtelenségig is lehet nyomozni az elhagyott logikai láncszemek után. Az ilyen verseket telítő szorongatottságérzés azonban kikerülhetetlen. Tulajdonképpen úgy hatnak, mintha a beszélőnek gombóc volna a torkában, és ezért hagy ki dolgokat.

Ami az ironikus távolságtartást illeti, egy posztmodern író esetében ezt akár kötelező attitűdnek is tekinthetnénk, különösen, ha olyan hagyományosan patetikusá prostituált témákról ír, mint a szerelem – melynek íze „leginkább marcipán”, és a marcipánfigurák anyagi szempontból „egyneműek, mint ez a kapcsolat” – a haza (melyben „nem szabad csalódnni, / mert olyan az, mint az édesanyánk.” / Ugyanazt főzi folyton, s hajtogatja...”) vagy éppen a halál: „Mikor tudok majd szembenézni azzal, / hogy nem nézek már szembe semmivel?”. Felmerül azonban, nem lehet-e, hogy inkább a korábbi évtizedekből átöröklődött rutinról van szó, mintsem ma is szükségszerű attitűdről. „Ő is égítést volt, égi test, / örökké elmozdult, ahogy a bolygók” (*Mint a bolygók*) – mintha az ilyesfajta szójátékok már túlságosan is aláásnák egy párkapcsolat intimitásának hitelét – már amennyiben jól olvastam,

és valóban szerelmi témájú ez a vers – és általában véve az értékválasztás komolyságát. A metaforikus kezdés önmagában valóban sok volna – ha már leírjuk (Ő is égitest volt), valahogy relativizálni kell. De mi van, ha maga a metafora mint eszköz jelenti a problémát? Ahol a szó szerinti jelentések dominálnak (pl. a *Gyáva gyerekben*), ott úgy tűnik, élcelődéses kényszer sincs.

Hogy ez Nádasdy számára is kérdés, arról a kötet egyik legemlékezetesebb darabja, az *Ítékezni kéne* is tanúságot tesz. A szerző saját költészetét kommentálja, fájlván benne a humor – ez alatt alighanem a fent tárgyalt posztmodern-sztoikus ironiát kell érteni – kényszeres alkalmazását, mely nem enged teret morális, illetve társadalmi-politikai értékítéletek képzésének. „Ítékezni kéne a rossz fölött; Átkapcsolom a rádiót hamar / s az újságot is, ó, fordítva tartom.” Hogy ezt a fájlvást mennyire kell szó szerint venni, az persze további kérdés, hiszen utóbbi is finom ironiával kerül kimondásra – „ó, nem kéne hogy tegyem; Hűségés feladat volna pedig, / hogy síktükörnek használjam magam” – s így (jobb híján) az önkritikus rákérdésre további ironia által való rákérdés effektusával állunk szemben. Maga az „ó” felkiáltás is ötször fordul elő a szövegben. A négyoros jambikus strófaból építkező, rímes, meglepően soráthajlásmentes vers szinte énekelni valóan chansonszerű, mintha a komolyság utáni vágy valamiféle klasszikussá egyszerűsödött formaideálban keresne kapaszkodót. A sorvégi összecsengések azonban a Nádasdytól megszokott visszafogottsággal vannak megválogatva (pl. fehér csík – bevérzik / lányaimnak – hátrahívna), a jambikus indítás pedig egyes helyeken inkább szótagszámláló verselésé kompromittálódik, jelezve, hogy a görbe tükör kényszere formai téren sem kerülhető el a szerző számára.

Sőt, ha már az *Ítékezni kéne* került szóba, továbbmennék: az volt a benyomásom, mintha valami történelmi súlyú darabot olvasnánk. Nem tudom, mennyire lehet az ilyen lelkes megérzéseket komolyan venni. Talán semennyire. Mindenesetre kíváncsi volnék, hogy az utókor hogyan tekint majd vissza rá. Mintha előhírnöke lenne ez a mű valami levegőben érezhető korszakváltásnak egy másilyen (álnaivan komoly vagy egyszerűen csak a szó szerinti jelentések természetes súlyára hagyatkozó) líra felé, vagy legalábbis dokumentuma egy erre irányuló igénynek. A korszakváltást itt nem feltétlenül Nádasdy saját költészetére értem (bár még az sem zárható ki), hanem általában véve a fiatalabb generációk esztétikai gondolkodására, ízlésére. Akárhogy is van, a *Nyírj a hajamba* – minden kérdésem ellenére vagy talán éppen azok okán – értékes és elgondolkasztató olvasmány lehet azok számára, akik lépést kívánnak tartani a kortárs líra trendjeiben történő fontosabb mozzanatokkal. ■ ■ ■

Olty Péter (1976): filozófus, költő. Budapesten él.